

Ludność według narodowości.

Przepisy ostatniego spisu odróżniały narodowość według języka towarzyskiego i dochodziły jej li. tylko dla poddanych austriackich - opuszczając zupełnie obcych. W skutek tego w narodowości można brać jedynie na uwagę przynależnych do Austrii. Obok tego przepisy wskazały do jakich narodowości można się przyznawać. Powstały stąd pewne niedokładności, które może pojawiłyby się nawet, gdyby przepisy były inne, wiadomo bowiem, że pytanie dotyczące narodowości należy do bardzo drażliwych i że nie zawsze narodowość daje się stwierdzić z całą pewnością. Pytania przy spisach zalecały podawać język towarzyski jakim się mówi w domu, a stąd wiele osób podawało dwa lub trzy języki jako domowe, a niektórzy chcąc się popisać ze znajomości języków wyliczali wszystkie języki jakie znają, nietylko francuski, angielski, włoski, ale nawet łacinę i grekę.

Niedokładność największą w odpowiedziach z Galicyi a zarazem i w Krakowie spowodowali żydzi. Gdyby było dozwolone niezawodnie znaczna ich część przyznałaby się do narodowości żydowskiej stając na odrębnem stanowisku i w ten sposób wyłączając się z walk narodowościowych.

Ponieważ przepisy na to nie dozwalały, znaczna część żydów podawała za język towarzyski polski i niemiecki i może w części miała rację, gdyż właściwie językiem ich towarzyskim jest żargon żydowski, a przytem umieją rozmówić się po polsku i po niemiecku.

Z powodu niejednostajności w odpowiedziach poznanie składu ludności według języka towarzyskiego zostało zmaćone i przedstawiały się liczne wątpliwości. Nie można było wprost, tych co podawali dwa języki towarzyskie, uznać jako używających tylko jednego z nich, potrzeba więc było odstąpić od przepisów ministeryalnych i postawić sprawę na drodze indywidualnego dochodzenia. Stąd przedewszystkiem za wzorem węgierskim wyłączono dzieci do lat dwóch, jako nie używające żadnego języka towarzyskiego.

Poszukiwania ograniczono na 5 kategorii częściej zdarzających się w Krakowie - to jest głównie poszukiwano języków polskiego i niemieckiego, potem zaś ruskiego i czeskiego, wreszcie w ostatniej rubryce innych języków, wpisano tych, co mówili innym

językiem jak wyżej podane. Z pomiędzy ludności cywilnej na te inne języki przypadło zaledwie 8 osób. We wszystkich wypadkach, w których na kartkach podawano więcej aniżeli jeden język towarzyski, próbowano bliżej przekonać się jaki język uważać można jako bliżej znany podającemu i częściej używany w domu. Do oznaczenia tego służył język towarzyski, do którego przyznawała się rodzina lub osoby razem przemieszkujące, język w którym była napisana odpowiedź, wreszcie w braku innych danych język pierwszej napisany brany był za podstawę. Rezultat okazał się bardzo oddalonym od wykazów magistratualnych przedłożonych komisji centralnej statystycznej.

Najpierw ponieważ oprócz obcych wyłączamy dzieci do lat 2, przeto z pomiędzy ludności cywilnej tylko 53964 osób przychodzi pod uwagę i ci rozdzielają się w ten sposób, że 46149 przypada na Polaków, 7470 na Niemców, 310 na Czechów 27 na Rusinów i 8 na innych. Jeżeli te daty zestawimy z wyznaniem to wypadnie, że z pomiędzy katolików do Austrii przynależnych 34324 jest Polaków, a zresztą, jest wszystkiego 819 Niemców i 297 Czechów - a zatem z Czechów prawie wszyscy, a z Niemców mała tylko część mieszkających w Krakowie są katolikami. Z pomiędzy ewangelików jest $\frac{3}{4}$ Polaków a $\frac{1}{4}$ Niemców, co jednak przy małej ogólnej liczbie 312 ewangelików w Krakowie przynależnych do Austrii, nie może dawać pola do żadnych wniosków. Natomiast z pomiędzy żydów zostało $\frac{2}{3}$ zaliczonych do Polaków a $\frac{1}{3}$ do Niemców. Stosunek ten pomiędzy inteligencją żydowską w Krakowie powinien być prawdziwy, to znaczy, że w tej inteligencji która mówi w domu po polsku lub po niemiecku będzie istotnie $\frac{2}{3}$ używało polskiego a $\frac{1}{3}$ niemieckiego języka jako domowego. W klasie jednak niewykształconej większa część zna tylko słabo język polski lub niemiecki, i w domu żadnego z tych języków nie używa -- zaliczenie ich zatem do mówiących po polsku lub po niemiecku, jest zawsze z prawdą niezgodne i samowolne. Mając zatem rozstrzygać w razach wątpliwych, Biuro trzymało się zasady, żeby podać za towarzyski przynajmniej ten język jaki ojcu lub członkom rodziny zdaje się być lepiej znany.

Stosunki narodowości wraz z wojskiem i bez wojska przedstawia Tablica XXXVIII.

Tablicę XXXVIII

Wyznanie	Przynależni do Austrii							Obcy					Ogół ludności	% ludności
	dzieci do lat 2	Polacy	Rusini	Niemcy	Czesi	Inni	Razem	Węgry	Cesarstwo Niem.	Ces.Rosyjskie	Inne kraje	Razem		
Katolickie	1365	34324*	24	819	297	7	36836	223	493	1751	124	2591	39427	65,90
Ewangelickie	9	223	-	71	8	1	312	19	57	14	21	111	423	0,71
Mojżeszowe	997	11587	3	6580	4	-	19171	100	23	638	15	776	19947	33,34
Inne wyznania	-	15	-	-	1	-	16	10	-	4	3	17	33	0,05
Ludność cywilna	2371	46149*	27	7470	310	8	56335	352	573	2407	163	3495	59830	
% ludności cywilnej	3,96	77,13	0,05	12,48	0,52	0,02	94,16	0,59	0,95	4,03	0,27	5,84	-	100
Wojsko	-	3175	60	1213	717	12	5177	1080	4	1	5	1090	6267	-
Ogół ludności	2371	49324	87	8683	1027	20	61512	1432	577	2408	168	4585	66097	
% ludności	3,59	74,62	0,13	13,13	1,56	0,03	93,06	2,17	0,87	3,65	0,25	6,94		100

* zaliczono tu także 10 osób, których wyznanie i narodowość nie zostały podane

Tablica ta powstała z Tablicy XXXII. przez dodanie ludności galicyjskiej do austriackiej. Widzimy z niej, że w ludności cywilnej na 59830 osób jest należących do Austrii 56335 czyli 94,16 % ludności ogólnej.

Z pomiędzy tej liczby wyłącza się 2371 dzieci do lat 2, stanowiących znowu prawie 4 % ludności, pozostaje więc około 90 %, a z tych będzie 77 % Polaków, 12,5 Niemców oraz 0.5 % Czechów. Dodawszy wojsko otrzymamy stosunki odmienne. Obok zwiększenia bardzo znacznego ludności węgierskiej, przebywa bardzo znaczna liczba Niemców i Czechów silnie reprezentowanych w załodze krakowskiej. Przez przybytek Węgrów ludność obca podnosi się do 7 % ludność niemiecka o 0.65 % a czeska 0.1 %, kiedy narodowość polska spada o $2\frac{1}{2}$ % czyli na 74.6 %.

Ponieważ obok Polaków występują w Krakowie tylko Niemcy w większej liczbie, przeto w osobnej Tablicy XXXIX. podajemy zestawione wykazy Polaków i Niemców w każdej dzielnicy, przyczem procentowe cyfry zostały obliczone po potrąceniu od osób do Austrii przynależnych dzieci do lat 2, gdyż te prawdopodobnie stosunkowo, powinnyby się rozkładać pomiędzy różne narodowości. Z zestawienia wypada, że w Krakowie pomiędzy osobami do Austrii przynależnymi, jest 85.5 % Polaków a 13.9 % Niemców ; czyli ostatni stanowią prawie siódmą część ludności. W pojedynczych dzielnicach zachodzą znaczne różnice Polaków najwięcej mają dzielnice I. i IV. przeszło 97 % , a potem III i V- 95 % , tu też i Niemców prawie niema ; w dz. III. jest ich 4 %, a w innych 3 dzielnicach 2 %. Dzielnica VI ma jeszcze prawie 90 % ludności polskiej, ale już 8.5 % niemieckiej, tu bowiem na dawnej łące Śgo Sebastyana osiada teraz ludność izraelicka a prócz tego wykazano tam 10 % ludności dzielnicy jako pochodzącej z innych prowincyj Auatryi, a w tej liczbie jest wielu Niemców i Czechów katolików. Dzielnice VII. i VIII wykazują : pierwsza $\frac{3}{4}$, druga $\frac{2}{3}$ ludności polskiej, a niemal cała reszta przypada na ludność niemiecką. W dz. II jest także tylko $\frac{3}{4}$, Polaków, ale tylko 11.5 % Niemców należących do rodzin oficerskich.

Tabl. XXXIX.

Dzielnica	Polacy	%	Niemcy	%
I.	15939	97,3	374	2,3
II.	100	76,3	15	11,5
III.	1964	95	83	4,02
IV.	4288	97,12	100	2,26
V.	5537	95,4	167	2,87
VI.	4170	89,2	400	8,56
VII.	2386	76,6	721	23,1
VIII.	11755	67,6	5610	32,3
Razem	46139	85,5	7470	13,9

Ludność według zajęć.

Poznanie ludności według zatrudnień jakim się ona oddaje, odbywało się podczas dwóch ostatnich spisów w odmienny sposób. Wprawdzie w obu kartach spisowych z r. 1869 i z r. 1880 znajdują się po dwie rubryki zbliżone do siebie, z których jedna ma na celu oznaczenie zajęcia, a druga oznaczenie bliższego stosunku pracy, ale dalsze zestawienia są przy obu spisach zupełnie odmienne.

W r. 1869 wszystkie osoby należące do rodziny i mające zajęcie w rodzinie, liczone jako osoby bez oznaczonego zajęcia i rozróżniano pomiędzy nimi jedynie osoby w wieku poniżej i powyżej lat 14. W r. zaś 1880 nakazano przy każdym rodzaju zajęcia, odróżniać osoby działające samodzielnie; pomocników, robotników pracujących w zawodzie, oraz członków rodziny i służby. Ten ostatni system pozwala rozróżnić osoby pracujące czynnie w zawodzie od tych, które przez pracę zawodową tylko uzyskują utrzymanie; przytem nie uważa członków rodziny jako nie mających stałego utrzymania czy zajęcia, ale uznaje ich zajęcie w rodzinie, jako stałe, i zalicza ich do zawodów z których czerpią swe środki utrzymania i gdzie wiele z tych osób jest zajętych pracą. bardzo pożyteczną i niezbędną około porządku i gospodarstwa domowego.

Z drugiej strony w r. 1880 popełniono niemały błąd, że poczyniwszy dość rubryk dla poznania zawodów wolnych, złączono wszystkie zawody przemysłowe i handlowe w dwie tylko rubryki przemysłu i handlu; przez co uchylono bliższe poznanie stosunków pracy, nawet w taki sposób, jak to był uczynił spis z r. 1869.

Wykazy z tych obu lat zostały ogłoszone, ale nie nadają się wcale do porównania z powodu zupełnie odmiennej podstawy zestawień; w obu też latach spotykamy pewne błędne zasady zestawień. W miejskiej ludności wypadło koniecznie odróżnić bliżej rodzaje zajęć przemysłowych i handlowych.

Z tego powodu Biuro miejskie statystyczne przedsięwzięło dochodzenia dotyczące zajęć, które miały na celu kazać bliższe szczegóły dotyczące zajęć handlowych i przemysłowych i wykazać związek jaki zachodzi pomiędzy różnymi zawodami pracy, miejscem urodzenia, oraz wyznaniem.

Obszerne tablice objęły do 50 różnych zawodów, przy których starano się głównie odróżnić ważniejsze rodzaje pracy przemysłowej i handlowej. Podziałowi na zawody służył za podstawę podział przyjęty w r. 1869; starano się jednak wejść w większe szczegóły, stąd rubryki zawodów przemysłowych z r. 1869 zostały jeszcze bardziej podzielone. Zestawienie zawodów zostało porównane z miejscem urodzenia, badaniem także bardzo szczegółowo, albowiem poszukiwano urodzonych w każdym z powiatów Galicyi, wraz z miastami Lwowem i Krakowem. Urodzonych poza Galicya, odróżniano podług pochodzenia każdego z krajów monarchii austriackiej, z każdej gubernii Królestwa Polskiego oraz 9 gubernii prowincyj litewskich i Ruskich tak zwanych prowincyj zabranych, z prowincyj pruskich najbliższych Krakowa i przez polską ludność zamieszkałych, oraz z krajów zagranicznych. Zebranie dat tak szczegółowych następowało domami i dopiero następnie domy zostały zestawione dzielnicami i dzielnice zebrane w całość.

Zestawiając nasze tablice, mieliśmy na oku możliwość porównania dat naszych ze spisem 1869 r. a przypuszczaliśmy, że zestawienia dokonane w magistracie zaraz po spisie 1880 roku dla komisji centralnej będą mogły być użyte jako dopełnienie naszych zestawień. Zestawienia

magistrackie, dokonane na podstawie instrukcji do spisu ludności, podają daty jedynie dzielnicami, tak iż w ciągu zestawienia naszych dat według domów, nie można było wiedzieć ile te daty będą mogły zgodzić się. Dopiero po zestawieniu domów w dzielnice, okazały się znaczne różnice. Pochodzą one w części z różnicy systemów zestawiania i o tyle były przewidywane, z drugiej strony pochodzą jednak widocznie z różnicy w zaliczaniu zajęć do pewnych kategorii. Z tego powodu Biuro przedsięwzięło zestawienie ponownie domami wykazy ludności według zajęć na zasadach instrukcji z 1880 r., aby można oba wykazy przyprowadzić do jednostajności; obecnie zaś podaje daty przez siebie zebrane, przypisując im dosyć ścisłości, albowiem wykazy nasze były robione domami, podają zestawienie ludności wedle zajęć, pochodzenia i wyznań, przyczem w tych wykazach doszliśmy do zupełnej zgodności. Wykazy nasze podajemy jednak tylko w ogólnych cyfrach przypuszczając, że zajęć w nich mogą jeszcze pewne zmiany i dla tego bliższe dane dopiero później w całości ogłoszone zostaną. (Patrz Tablicę XL)

Tablica XL

Ludność według zajęć

Dzielnice	Osoby stanu duchownego		Urzednicy		Wojskowi	Nauczyciele		Literaci i artyści		Adwokaci i notaryusze	Dzielnice	Lekarze i inny personel		Sluzcy w urzedach, zandarmerya i policya		Gospodarstwo rolne i lasowe		Polowanie i rybolostwo	Inzynierowie, przemysl budownictwa		Gornictwo i przemysl wyrobów z metalu	
	m.	k.	m.	k.	m.	m.	k.	m.	k.	m.		m.	k.	m.	k.	m.	k.	m.	k.	m.	k.	m.
I.	158	138	376	7	6	175	156	84	19	67	I.	65	30	258	-	78	4	3	98	1	252	1
II.	7	-	2	-	-	-	-	-	-	1	II.	-	2	2	-	-	-	-	1	-	4	-
III.	1	89	51	-	-	21	6	4	2	4	III.	-	3	34	-	3	-	-	50	-	13	-
IV.	32	78	76	2	1	58	27	22	4	7	IV.	8	2	56	-	14	1	-	75	1	62	-
V.	67	79	60	-	41	25	18	27	-	2	V.	1	10	60	-	9	1	-	135	-	112	-
VI.	57	121	55	3	1	28	23	21	7	7	VI.	19	12	116	11	43	2	1	53	-	78	1
VII.	64	-	15	-	-	6	11	5	1	1	VII.	5	-	12	-	5	-	7	16	-	31	-
VIII.	41	26	25	1	1	144	11	73	2	3	VIII.	10	14	45	-	3	-	-	85	-	184	3
Suma	427	531	660	13	50	457	252	236	35	92	Suma	108	73	583	11	155	8	11	513	2	736	5
Na 100 ludności	0,71	0,89	1,11	0,02	0,09	0,76	0,42	0,39	0,06	0,15		0,18	0,12	0,97	0,02	0,26	0,01	0,02	0,85	-	1,28	0,01

Dzielnice	Przemysł wyrobów z kamienia		Przemysł wyrobów z drzewa		Przemysł wyrobów chemicznych		Wyroby piekarskie		Wyroby cukiernicze		Wyroby rzeźnicze		Dzielnice	Napoje		Wyroby tytoniu		Wyroby tkackie		Krawiectwo		Szwaczki
	m.	k.	m.	k.	m.	k.	m.	k.	m.	k.	m.	k.		m.	k.	m.	k.	m.	k.	m.	k.	
I.	31	159	1	44	-	105	2	71	3	112	9	I.	5	-	-	-	3	5	300	172	276	
II.	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	II.	-	-	-	-	-	-	1	-	6	
III.	10	60	4	3	1	5	-	1	-	15	-	III.	-	-	-	4	13	2	19	16	14	
IV.	6	85	-	9	-	9	-	5	-	16	-	IV.	19	-	6	10	-	-	56	29	107	
V.	13	120	2	5	-	29	8	6	-	27	2	V.	9	-	2	28	-	-	48	146	23	
VI.	7	63	2	4	-	7	-	-	-	24	1	VI.	8	1	-	6	-	1	51	51	34	
VII.	1	13	-	4	-	2	-	1	-	1	-	VII.	1	-	-	4	-	-	30	3	24	
VIII.	13	90	5	32	-	112	4	14	2	55	8	VIII.	6	1	-	5	61	3	247	228	101	
Suma	81	592	14	101	1	269	14	98	5	250	20	Suma	48	2	8	57	77	11	752	645	585	
Na 100 ludności	0,14	0,99	0,02	0,17	-	0,45	0,02	0,16	0,01	0,42	0,03		0,08	-	0,01	0,10	0,13	0,02	1,26	1,08	0,98	

Dzielnice	Wyroby białoskórniczne		Inne wyroby skórzane		Wyroby papieru i z paieru		Inny przemysł		Zajęcia nieprodukcyjne		Handel zbożem i płodami surowemi		Dzielnice	Handel inentarzem, drobiem i rybami		Handel przedmiotami żywności		Handel przedmiotami z żelaza		Handel galanteryjny		Handel innymi przedmiotami	
	m.	k.	m.	k.	m.	k.	m.	k.	m.	k.	m.	k.		m.	k.	m.	k.	m.	k.	m.	k.	m.	k.
I.	19	1	444	6	8	338	18	56	7	14	7	I.	2	-	296	117	21	3	30	4	195	50	

II.	-	-	-	-	-	2	1	-	-	-	-	II.	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-
III.	-	1	33	-	-	17	13	1	-	3	1	III.	-	-	11	19	-	-	-	-	12	3
IV.	3	1	80	1	11	49	4	22	3	4	2	IV.	-	-	23	22	-	-	2	-	24	8
V.	11	-	97	1	10	102	8	11	2	6	1	V.	2	2	50	45	1	-	4	2	23	9
VI.	-	-	62	2	2	56	3	3	1	1	-	VI.	-	-	23	16	-	-	2	-	26	7
VII.	1	-	40	-	-	56	3	9	1	17	1	VII.	-	-	37	11	14	-	21	1	116	14
VIII.	3	-	249	3	4	151	15	39	11	123	17	VIII.	40	23	299	230	70	33	28	13	798	321
Suma	37	3	1005	13	35	771	65	141	25	168	29	Suma	44	25	740	460	106	36	87	20	1194	412
Na 100 ludności	0,06	-	1,68	0,02	0,06	1,29	0,11	0,24	0,04	0,28	0,05	Na 100 ludności	0,07	0,04	1,24	0,77	0,18	0,06	0,15	0,03	2,00	0,69

Dzielnice	Przedsiębiorstwa przewozowe		Pośrednictwo handlowe		Instytucje pieniężne i kredytowe		Posiadacze rent i emeryci		Służba osobista		Dzielnice	Wyrobniczy		Uczniowie szkół publ.		Osoby należące do rodziny		Zakłady dobroczynne		Zarobek inny i nieznan		Ogółem		
	m.	k.	m.	k.	m.	k.	m.	k.	m.	k.		m.	k.	m.	k.	m.	k.	m.	k.	m.	k.	m.	k.	Razem
I.	11	-	50	8	32	4	265	565	969	2516	I.	652	368	1615	880	1203	4061	6	3	47	56	8723	9498	18221
II.	-	-	1	-	-	-	-	2	5	16	II.	-	2	17	4	13	53	-	-	1	-	60	86	146
III.	10	-	1	-	8	-	41	59	62	272	III.	39	42	192	102	207	655	1	58	5	7	950	1373	2323
IV.	44	-	2	-	25	2	115	189	221	615	IV.	88	124	422	215	417	1300	60	1	16	13	2250	2761	5011
V.	260	1	4	-	16	1	92	88	150	452	V.	235	158	528	354	616	1997	1	46	21	6	3038	3490	6528

VI.	228	-	13	1	14	1	52	61	183	599	VI.	228	216	335	245	460	1362	51	72	19	22	2401	2884	5285
VII.	5	-	44	2	10	1	23	25	37	378	VII.	63	22	134	119	533	1151	64	159	9	2	1453	1933	3386
VIII.	72	2	282	38	51	16	85	62	230	1292	VIII.	774	578	1021	937	2805	6440	16	5	69	27	8453	10477	18930
Suma	630	3	397	49	156	25	673	1051	1857	6140	Suma	2079	1510	4264	2856	6254	17019	199	344	187	133	27328	32502	59830
Na 100 ludności	1,05	-	0,66	0,08	0,26	0,04	1,12	1,76	3,10	10,26	Na 100 ludności	3,48	2,53	7,13	4,77	10,45	28,45	0,33	0,58	0,31	0,23	45,68	54,32	100

Tabl. XLI podane są zajęcia skupione w 18 rubryk dzielnicami. Każda rubryka podaje osobne cyfry dla mężczyzn i kobiet.

Rozpatrzenie się bliższe w tej tablicy pozwala dostrzedz większe skupienie księży i zakonników w dzielnicach I. , V. i VI.

Najliczniej pojawiają się urzędnicy w

dz. I. a w małej liczbie w dzielnicach VII i VIII albowiem i instytucje publiczne mieszczą się najwięcej w środku miasta. Nauczycieli natomiast wykazała dzielnica I. i VIII. najwięcej , ostatnia mimo stosunkowo nieznacznej liczby uczniów i szkół. Prawdopodobną przyczyną tego zjawiska jest poszukiwanie przez nauczycieli pomieszkań tańszych, oraz pewna liczba nauczycieli chajderów, zaliczonych także do stanu nauczycielskiego , do którego wliczyliśmy także wszystkich nauczycieli prywatnych. Przemysł rękodzielniczy jaki jest w Krakowie stosuje się głównie do potrzeb ludności, stąd zajęcia przemysłowo zdarzają się częściej w dzielnicach ludnych. Podobne stosunki przedstawia i rozmieszczenie ludności handlowej.

Tablica XLII

Dzielnice	Wolne zawody		Przemysł		Handel		Służba wyrobniczy		Uczniowie		Rodzina		Inne zawody		Razem	
	osoby	%	osoby	%	osoby	%	osoby	%	osoby	%	osoby	%	osoby	%	osoby	%
I.	1380	7,6	2385	13,1	844	4,6	4763	26,1	2495	13,7	5264	28,9	1090	6	18221	100
II.	13	9,1	16	10,9	2	1,3	25	17,1	21	14,3	66	45,2	3	2,1	146	100
III.	231	9,9	244	10,5	68	2,9	449	19,8	294	12,6	862	37,1	175	7,5	2323	100
IV.	393	7,9	568	11,8	158	3,1	1104	22	637	12,7	1717	34,8	434	8,7	5011	100
V.	465	7,1	809	12,4	427	6,6	1055	16,2	882	13,5	2613	40	277	4,2	6528	100
VI.	407	7,7	464	8,8	332	6,2	1353	25,6	580	11,9	1822	34,5	327	6,2	5285	100
VII.	124	3,6	215	6,3	294	8,7	512	15,2	253	7,5	1684	49,7	304	9	3386	100
VIII.	436	2,8	1599	8,4	2456	12,9	2919	15,4	1958	10,8	9245	48,8	317	1,7	18930	100
Ogółem	3449	5,8	6300	10,5	4581	7,7	12180	20,4	7120	11,9	23273	38,9	2927	4,8	59830	100

Wykazuje to jeszcze jaśniej tablica XLII., w której zajęcia zredukowano do głównych a mianowicie : wolne zawody , przemysł, handel , służba osobista wraz z wyrobnikami, gdyż tu często można było brać jednych za drugich.

Do tych 4 rodzaj przybywa rubryka innych zawodów, obejmująca gospodarstwo oraz te zajęcia, które i w poprzedniej tablicy do innych zaliczono: dalej wyłączeni są uczniowie i wreszcie dla uzupełnienia dodani są wszyscy członkowie rodzin, bez względu na zawód do którego winni być zaliczeni. To zestawienie wskazuje, że zawody wolne stanowią niespełna 6 % ludności; że ludzi do

tych zajęć zaliczonych ma najwięcej dzielnica III. i II. bo około 10 % i 9%. W innych dzielnicach jest od 7 do 8 %, tylko Stradom ma 3.6 a Kazimierz nawet 2.3 %.

Zkąd można wnosić, że te zajęcia między Żydami są o wiele mniej rozpowszechnione jak w ludności chrześcijańskiej. Z wolnymi zawodami można poniekąd porównać, stosunki innych zajęć, gdyż do nich tu zaliczono właścicieli domów rent i emerytów, a na ogólną liczbę 2925 osób tu wykazanych, jest osób żyjących z kapitału 1722. Osób tych liczy Kraków do 5%. Ludzi tego zawodu najwięcej przemieszkują w dzielnicach III. i IV. W ostatniej szczególnie poszukują pomieszkań ludzie zamożniejsi i emeryci szukając tam powietrza, wygody i swobody. Najmniej, nie całe 2% jest ludzi innych zajęć na Kazimierzu. Wyjątek stanowi Wawel gdzie osób tego zawodu wcale prawie niema, chociaż jest dość wolnych zawodów i Stradom gdzie ich jest aż 9 % z powodu że do innych zajęć liczą się i osoby zostające pod opieką dobroczynności publicznej. Tych ostatnich jest w dz. VII. 223 z pomiędzy 304 zaliczonych do innych zajęć. Ludność przemysłowa stanowi 10 % ludności ogólnej. Najwięcej tej ludności jest w dzielnicach I. i V., ale zawsze wyżej przeciętnej wykazują wszystkie pierwsze 5 dzielnic. Znowu Stradom i Kazimierz, a tu także Wesola odbiegają od innych dzielnic, okazując niższe cyfry stosunkowe.

Za to te dwie dzielnice, Stradom i Kazimierz, mają najwięcej ludności handlowej; kiedy bowiem w całym Krakowie jest niespełna 8% ludności oddającej się handlowi, Kazimierz liczy jej 13 a Stradom około 9%. W dzielnicach V. i VI. wypada jeszcze z górą 6 %, co zawdzięczają te dzielnice zamieszkującej tam ludności mającej zajęcie przy kolejach - albowiem na 427 osób handlujących należących do dzielnicy V: -jest zajętych przy przedsiębiorstwach przewozowych 261, a z pomiędzy 332 zaliczonych do ludności handlowej w dzielnicy VI., jest przy przedsiębiorstwach przewozowych 228. W pierwszych 4 dzielnicach jest już o wiele stosunkowo mniej ludności handlowej, w I. 4.6%, w III. i IV. około 3 % a w II. nawet 1 %.

Służba w wyższej mierze jest potrzebna klas wykształconych, a zatem znaczna ilość wolnych i innych zawodów powinna wpływać na pomnożenie służby. Przytem jednak służby bywa wiele w zawodach handlowych. Wyrobnicy będą głównie zajęci przy kolejach, również zatem w wyższej mierze powinni się koncentrować w dzielnicy VI. Przewaga inteligencji sprowadza znaczny % sług w dzielnicach I. i IV., w dz. VI. podnosi go zaś liczba wyrobników przy kolei pracujących. Ludność tej kategorii rozkłada się w dzielnicach równiej jak ludność poprzednich kategorii; różnica bowiem pomiędzy najniższą cyfrą procentową sług i wyrobników jaka przypada na dzielnicę VII. i VIII., to jest 15.2 i 15.4 a najwyższą cyfrą % w dz. I. - 26.1 i w VI. - 25.6 jest

stosunkowo mniejszą jak ją spotykaliśmy przy poprzednich rodzajach zajęć, gdzie maximum było większe od minimum od 2 - 10 razy.

Uczniowie znowu w dzielnicach VII. i VIII. przypadają w najmniejszej stosunkowej cyfrze, ale stosunki Stradomia są o 3 % gorsze od stosunków Kazimierza. Kiedy zaś Kazimierz 10tą, część ludności liczył w kategorii uczniów, w dzielnicach chrześcijańskich ósma część ludności zalicza się do tej kategorii.

Do członków rodzin liczy się blizko $\frac{2}{5}$ ludności Krakowa. W dzieln. VII. i VIII. cyfra ta dochodzi prawie do połowy ludności, kiedy w dziel. I. Niema nawet 30 % a w. IV. i VI. stanowi $\frac{1}{3}$ ludności. Przyczyn tej różnicy dość wybitnej szukać należy najpierw może w jaśniejszym określeniu zawodu i większej inteligencji pomiędzy ludnością I. dzielnicy, w skutek czego mniej osób zostało policzonych do rodziny, a więcej do kategorii pomagających, pomocników w zawodzie. Z drugiej strony tam gdzie więcej młodzieży szkolnej, liczba osób przy rodzinie zmniejsza się o tę całą nadwyżkę studentów nie zaliczonych do członków rodziny.

Nie podając obecnie dat szczegółowych co do stosunku zajęć z pochodzeniem ludności, zamieszczamy jedynie w Tabl. XLIII. ludność pod względem pochodzenia zestawioną w 10 terytoryalnych grup rozłożonych stosownie do następstwa pod względem odległości od Krakowa. I z tego zestawienia, podobnie jak wyżej. z Tabl. XII. można się przekonać o składzie ludności i promieniowaniu atrakcji Krakowa w stosunku malejącym w miarę odległości miejsca pochodzenia.

Tablica XLIII

Miejsce urodzenia	Duchowni		Urzednicy		Nauczyciele		Inne wolne zawody		Gospodarstwo	
	m.	k.	m.	k.	m.	k.	m.	k.	m.	k.
Kraków	40	55	126	1	142	91	484	42	23	1
Pow. lew. Brzegu Dunajca	123	66	206	4	131	44	228	19	92	5

Pow. między Sanem a Dunaj.	60	24	106	4	65	8	64	7	12	-
Reszta pow. i m. Lwów	41	49	113	1	54	10	55	9	4	-
Królestwo Polskie	47	98	48	-	32	15	70	14	14	-
Rosya i prowincye zabrane	11	45	5	1	7	8	17	4	2	1
Prusy	82	160	4	-	10	16	12	1	10	-
Prowincye austriackie	11	18	46	1	8	9	42	12	7	-
Węgry	5	1	5	-	2	6	9	-	1	-
Zagranica	5	15	1	1	6	45	18	2	1	1
Niewiadome	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Suma	427	531	660	13	457	252	999	110	166	8
Na 100 ludności	0,71	0,89	1,11	0,02	0,76	0,42	1,66	0,13	0,28	0,01
Wyznanie										
Katolicy	416	531	635	13	288	214	824	93	162	8
Protestanci	1	-	6	-	11	17	12	2	3	-
Żydzi	10	-	18	-	156	21	162	15	1	-
Inni	-	-	1	-	2	-	1	-	-	-
Razem	427	531	660	13	457	252	999	110	166	8

Miejsce urodzenia	Przemysł wyrobów z metalów, kamienia i drewna		Wyrób środków pożywienia		Wyroby tkackie		Wyroby skórzane		Inny przemysł	
	m.	k.	m.	k.	m.	k.	m.	k.	m.	k.
Kraków	625	11	258	28	379	803	418	11	473	71
Pow. lew. Brzegu Dunajca	524	2	288	10	295	263	464	4	233	37
Pow. między Sanem a Dunaj.	69	2	29	-	67	53	63	1	61	3
Reszta pow. i m. Lwów	19	1	17	-	19	29	13	-	29	1
Królestwo Polskie	85	-	33	-	39	40	45	-	52	5
Rosya i prowincye zabrane	3	-	1	-	4	2	2	-	6	-
Prusy	8	-	3	-	4	13	-	-	10	-
Prowincye austriackie	65	3	26	3	16	28	24	-	35	5
Węgry	8	-	5	-	4	8	10	-	9	-
Zagranica	2	-	5	-	2	2	1	-	6	1
Niewiadome	1	-	-	-	-	-	2	-	1	-
Suma	149	19	665	41	829	1241	1042	16	915	123
Na 100 ludności	2,36	0,03	1,11	0,06	1,39	2,08	1,74	0,02	1,53	0,21
Wyznanie										
Katolicy	1125	9	478	25	496	919	904	12	650	105
Protestanci	23	1	9	-	1	6	2	-	16	-
Żydzi	260	9	176	16	332	316	135	4	248	18

Inni	1	-	2	-	-	-	1	-	1	-
Razem	1409	19	665	41	829	1241	1042	16	915	123

Zestawienie ludności Krakowa według pochodzenia tejże, czyli miejsca urodzenia wykazuje, jak to już wyżej była mowa, że ludności miejscowej, czyli urodzonej w Krakowie, jest 51.9 % czyli przeszło połowa-ludności z najbliższych okolic położonych na lewym brzegu Dunajca 28.7 %. Razem więc $\frac{4}{5}$ ludności stanowi ludność bądź miejscowa, bądź powiatów sąsiednich. Ludność ta tak dalece przewyższa co do liczby ludność pozostałą, że we wszystkich prawie zawodach liczba absolutna z Krakowa lub okolic musi przewyższać takąż liczbę osób pochodzących z innych stron. Zawsze jednak mimo tej przewagi ludności miejscowej, można poznać jakie okolice uzupełniają przeważnie pewne rodzaje zatrudnień.

W zestawieniu tem Rosya i Prusy są liczone oddzielnie od innych krajów zagranicy, gdyż osoby pochodzące z tych krajów prawie bez wyjątku są urodzone w ziemiach dawnej Polski, albo są przynajmniej polskiego pochodzenia, należało je zatem wyłączyć od innych osób zagranicznych.

W celu ułatwienia ogólnego przeglądu, ułożoną została Tablica XLIV. podająca daty w skupieniu podobnem jak Tablica XLII. w stosunku do dzielnic i z obliczeniem procentowem.

Tablica XLIV

Miejsce urodzenia	Handel przedmiotami żywności		Handel innymi przedmiotami		Przedsiębiorstwa handlowe		Służba		Wyrobnicy		Miejsce urodzenia	Uczniowie		Osoby przy rodzinie		Inne zajęcia		Razem		Ogółem	Procent ogólnej ludności
	m.	k.	m.	k.	m.	k.	m.	k.	m.	k.		m.	k.	m.	k.	m.	k.	m.	k.		
Kraków	491	367	928	391	426	59	274	864	669	586	Kraków	2452	2006	5356	11026	466	611	14030	17024	31054	51,90
Pow. lew.	262	115	258	46	314	8	1490	4156	1156	776	Pow. lew.	858	361	458	3272	264	331	7644	9519	17163	28,69

Brzegu Dunajca											Brzegu Dunajca										
Pow. między Sanem a Dunaj.	67	6	60	11	89	2	338	528	146	59	Pow. między Sanem a Dunaj.	251	115	97	622	99	109	1743	1554	3297	5,51
Reszta pow. i m. Lwów	28	3	28	2	57	2	96	96	35	20	Reszta pow. i m. Lwów	221	91	65	513	82	97	976	924	1900	3,18
Królestwo Polskie	40	11	63	9	43	3	120	197	34	38	Królestwo Polskie	255	137	123	575	135	186	1278	1328	2606	4,36
Rosya i prowincye zabrane	3	-	2	-	6	-	24	20	3	-	Rosya i prowincye zabrane	64	50	22	136	55	91	237	358	595	0,99
Prusy	7	1	4	1	12	-	17	91	3	9	Prusy	21	19	11	104	22	29	240	444	684	1,14
Prowincye austriackie	42	8	29	7	204	2	66	139	21	14	Prowincye austriackie	86	48	92	585	54	57	874	939	1813	3,03
Węgry	12	2	7	1	22	-	14	29	11	5	Węgry	35	18	21	123	6	14	186	207	393	0,66
Zagranica	-	1	8	-	9	1	1	28	-	-	Zagranica	21	11	7	60	11	21	104	189	293	0,49
Niewiadome	-	-	-	-	1	-	-	3	1	3	Niewiadome	-	-	2	3	6	7	16	16	32	0,05
Suma	952	514	1387	468	1183	77	2440	6151	2079	1510	Suma	4264	2856	6254	17019	1200	1553	27328	32502	59830	-
Na 100 ludności	1,59	0,86	2,53	0,78	1,97	0,12	4,07	10,28	3,48	2,53	Na 100 ludności	7,13	4,77	10,45	28,45	2,01	2,61	45,68	54,32	-	100
Wyznanie																					
Katolicy	313	204	226	56	649	15	2279	5340	1610	1264	Katolicy	3071	1773	2917	9513	902	1388	17945	21482		
Protestanci	12	1	8	1	14	-	9	26	3	-	Protestanci	30	23	26	134	12	14	198	225		
Żydzi	627	309	1153	411	519	62	151	785	466	246	Żydzi	1161	1060	3305	7361	284	150	9614	10783		

Inni	-	-	-	-	1	-	1	-	-	-	Inni	2	-	6	11	2	1	21	12
Razem	952	514	1387	468	1183	77	2440	6151	2079	1510	Razem	4264	2856	6254	17019	1200	1553	27328	32502

Miejsce urodzenia	Wolne zawody		Przemysł		Handel		Służba i wyrobnicy		Miejsce urodzenia	Uczniowie		Osoby przy rodzinie		Inne zawody		Razem	
	osób	%	osób	%	osób	%	osób	%		osób	%	osób	%	osób	%	osób	%
Kraków	981	3,1	3077	9,9	2662	8,6	2393	7,7	Kraków	4458	14,3	16382	52,8	1101	3,6	31054	100
Pow. lew. Brzegu Dunajca	821	4,8	2120	12,8	1003	5,8	7578	44,2	Pow. lew. Brzegu Dunajca	1219	7,2	3730	21,7	692	4,0	17163	100
Pow. między Sanem a Dunaj.	338	10,8	348	10,5	235	7,1	1071	32,5	Pow. między Sanem a Dunaj.	366	11,1	719	21,6	220	6,7	3297	100
Reszta pow. i m. Lwów	332	17,2	128	6,8	120	6,3	247	13,0	Reszta pow. i m. Lwów	312	16,5	578	30,5	183	9,7	1900	100
Królestwo Polskie	324	12,5	299	11,5	169	6,5	389	14,9	Królestwo Polskie	392	15,0	698	26,8	335	12,8	2606	100
Rosya i prowincye zabrane	98	16,5	18	3,0	11	1,8	47	7,9	Rosya i prowincye zabrane	114	19,2	158	26,6	149	25,0	595	100

Prusy	285	41,7	38	5,5	25	3,8	120	17,5	Prusy	40	5,8	115	16,8	61	8,9	684	100
Prowincje austriackie	147	8,2	205	11,3	292	16,1	240	13,2	Prowincje austriackie	134	7,4	677	37,3	118	6,5	1813	100
Węgry	28	7,2	44	11,1	44	11,1	59	15,0	Węgry	53	13,5	144	36,7	21	5,4	393	100
Zagranica	93	31,7	19	6,5	19	6,5	29	9,9	Zagranica	32	10,9	67	22,9	34	11,6	293	100
Niewiadome	2	6,3	4	12,5	1	3,1	7	21,9	Niewiadome	-	-	5	15,6	13	40,6	32	-
Ogółem	3449	5,7	6300	10,5	4581	7,7	12180	20,4	Ogółem	7120	11,9	23273	38,9	2927	4,9	59830	100
Wyznanie																	
Katolicy	3014	7,6	4723	12,0	1463	3,7	10493	26,6	Katolicy	4844	12,8	12430	31,5	2460	6,3	39427	100
Żydzi	382	1,9	1514	7,6	3081	15,5	1648	8,3	Żydzi	2221	11,1	10666	53,4	435	2,2	19947	100
Inni	53	11,8	63	13,8	37	8,1	39	8,5	Inni	55	12,0	177	38,8	32	7,0	456	100

Jeśli weźmiemy wszystkie wolne zawody razem, w takim razie przekonywujemy się, że z pomiędzy ludności pochodzącej z Prus ogromny kontyngens bo 41.7 % należy do wolnych zawodów, a z 285 osób tu zaliczonych jest 242 osób ze stanu duchownego. Objawił się tu skutek prześladowania katolicyzmu w Prusiech i zniesienia tam zakonów. W szczyplej jak u nas liczbie osób pochodzącej z zagranicy, jest stosunkowo znaczna liczba oddanych zawodowi duchownemu, to także zakonnicy chroniący się pod panowanie austriackie przed prześladowaniem. Resztę osób zagranicznych należących do wolnych zawodów, stanowią głównie bony i nauczycielki obce, których liczono razem 45 na 293 osób pochodzenia zagranicznego. Również stosunkowo znaczna jest liczba osób w zawodach wolnych pochodzących z Królestwa i z Rosyi. I tu ważną rolę grają zakony, po części wygnancy unicy, ale szczególnie z Królestwa do wszelkich wolnych zawodów dostała się

znaczna liczba osób inteligentnych, które opuściły kraj po powstaniu styczniowym i tu potem znalazły zatrudnienie jako nauczyciele, urzędnicy lub literaci.

Wreszcie ważniejszy jeszcze kontyngens da wolnych zawodów dostarcza cała wschodnia część kraju 17 % . Z 40 powiatów i z miasta Lwowa zebrane cyfry dają na wolne zawody liczby absolutne, prawie zupełnie równe liczbie osób wolnych dostarczonych przez całe Królestwo Polskie i pochodzących z okolic, pomiędzy Sanem i Dunajcem. Kraków skupia w sobie inteligencją całego kraju, a przytem z dalszych stron siła atrakcyjna miasta wywiera się mniej stanowczo na klasy mniej wykształcone, aniżeli na ludzi wolnych zawodów. Dla rzemieślników oraz dla pracujących w zawodzie handlowym, miasto Lwów jako bliższe, będzie miało silniejszy wpływ od oddalonego, a tak mało pod względem przemysłowym rozwiniętego Krakowa.

Z pomiędzy wolnych zawodów z powiatów galicyjskich najwięcej jest urzędników a potem nauczycieli. Najwięcej jednak nauczycieli dostarcza Kraków oraz okolice lewego brzegu Dunajca. Również ludzie innych wolnych zawodów, a więc lekarze, adwokaci, artyści przeważnie rekrutują się z miejscowej ludności.

Przemysłem trudni się 10% ludności Krakowa i takiż prawie jest stosunek w ludności urodzonej w Krakowie, wyżej bo 12 % przypada na najbliższe powiaty, a przeszło po 11 % na Królestwo Polskie i prowincje austriackie. Z obu ostatnich miejscowości najwięcej osób zajętych jest w przemyśle wyrobów metalu, kamienia i drzewa, oraz przy tkactwie (krawiectwo).

Z pomiędzy 10.5 % ludności zajętej przy przemyśle, najwięcej bo 3.47 % w ogóle przypada na tkactwo, to jest przy krawieczyźnie męskiej i żeńskiej i szyciu białem; następnie idą wyroby z metalu, drzewa i kamienia 2.39 % ludności i wyroby skórzane 1.76 % (szewcy, rymarze) na inne rodzaje przemysłu przypada 1.74 %.

Z pomiędzy ludności zamiejscowej, ci którzy pochodzą z innych prowincji Austrii, są reprezentowani w handlu cyfrą 16%, a tak wysokiego procentu dla handlu nie spotykamy w innych kategoriach ludności. Z mieszkającej tu ludności węgierskiej 11 % zajmuje się handlem. Liczba handlujących z Krakowa stanowi jeszcze 8.6 % ludności w Krakowie urodzonej, i jest wyższa aniżeli cyfra stosunkowa ludności okolicznej, co należy przypisać tej okoliczności, że w ludności napływowej z okolic bliższych i

dalszych Galicyi są; przeważnie chrześcijanie, a w ludności na miejscu urodzonej będzie więcej żydów, właśnie głównie zajętych przy handlu.

Trzy czwarte przeszło sług i wyrobników obojga płci pochodzi z po za Krakowa. W ludności miejscowej jest tylko 7.7 sług i wyrobników, w zamiejscowej najbliższych powiatów jest 44 % a w powiatach położonych po za Dunajcem jeszcze 32.5 %. Z Królestwa i Prus jest stosunkowo dość znaczny kontyngens służby męskiej i żeńskiej (15. i 17.5%).

Pomiędzy uczniami liczymy około ósmej części ludności (11.9 %). Uczniowie rekrutują się w znacznej części z miejscowej ludności, gdyż przeszło 62 % uczniów jest urodzonych na miejscu. Znaczna jednak liczba uczniów pochodzi z zewnątrz i na naukę ściągają do Krakowa. Ponieważ ludność bliższych powiatów ma udział znaczny w innych zawodach, przeto pomiędzy uczniami jest stosunkowo mniej osób pochodzących z powiatów okolicznych, aniżeli pochodzących z dalszych okolic. W cyfrach jednak absolutnych uczniów z powiatów lewego brzegu Dunajca jest 1219 a ze wszystkich innych powiatów Galicyi wszystkiego 678, to jest prawie o połowę mniej. Z ludności powiatów lewego brzegu Dunajca 7.2 % uczęszcza do szkół, z ludności powiatów pomiędzy Dunajcem, Sanem już 11.1 %; z ludności reszty powiatów Galicyi aż 16.5 %.

Można tu stwierdzić tendencją że Kraków właśnie z dalszych stron ściągają ludność do zakładów naukowych i dla tego z dalszych stron stosunkowo jest uczniów więcej jak z bliższych -jak to widać na powiatach galicyjskich; a także z Królestwa Polskiego jest mniej uczniów, jak z Rosyi (15 i 19 %) i z prowincyj austriackich mniej jak z Węgier.

Osoby przy rodzinie będące, a nie wykazujące żadnych szczególnych zajęć, stanowią około 2/5 ogółu ludności. Biorąc zaś ludność samego Krakowa, jest w niej do 53 % zamieszkujących przy rodzinie bez spacyalnego odrębnego zawodu. Najwyższe cyfry stosunkowe następnie przypadają na inne prowincje austriackie i Węgry co niewątpliwie pochodzi ztąd, że pomiędzy osobami urodzonymi w Austrii po za Galicyą znajduje się znaczna liczba rodzin oficerów stojących tu załogą. Że ta cyfra stosunkowa jest dość wysoką dla osób pochodzących z dalszych okolic Polski wskazuje, że do Krakowa przybywa wiele osób nie wyłącznie w celach wychowania dzieci, ale także często dla towarzyskiego życia. Osoby te nie wykazują zatem specjalnie żadnego zajęcia. Jest więc z pomiędzy osób pochodzących z dalszych powiatów Galicyi 30 %, z pomiędzy osób pochodzących z Królestwa Polskiego i z Rosyi z górą 26 % zaliczonych do rodzin. Najmniej do rodziny należących jest z pomiędzy ludności pochodzącej z Prus, ponieważ

w ogóle stosunki towarzyskie z prowincjami pruskiemi są mniej częste aniżeli z Królestwem Poleskiem i z Rosya, a największa część ludności pochodzącej z Prus należy, jakeśmy to wyżej widzieli, do stanu duchownego.

W innych zawodach mało stosunkowo jest osób z pomiędzy ludności miejscowej; najwięcej zaś z pomiędzy przybyłych z Królestwa Polskiego i Rosyi. Ponieważ do tej kategorii liczą się osoby żyjące z rent, przeto naturalnie, że pomiędzy osobami przybyłymi dla zabawy i przepędzenia czasu więcej stosunkowo być musi kapitalistów żyjących z renty, aniżeli pomiędzy ludnością miejscową, gdyż ci przybysze małego dostarczają kontyngensu do wielu zawodów, mianowicie podrzędniejszych.

Stosunek wyznań do zawodów życia okazuje się dość wyraźnie z naszego zestawienia w Tabl. XLIII. i XLIV. W zawodach wolnych spotykamy bardzo mało żydów, niespełna 2 %, a najwięcej stosunkowo jest protestantów. Przy przemyśle pracuje również wybitnie mniejszy procent żydów aniżeli należących do wyznań chrześcijańskich. Odwrotny stosunek jest przy handlu, gdzie żydów pracuje stosunkowo 4 razy tyle co katolików. Pod względem liczby uczniów nie ma prawie różnic między wyznaniem; żydów jest wprawdzie o 1 % mniej, ale jest to różnica nie znaczna; wszędzie zauważono, że żydzi w wyższej oświacie są reprezentowani o wiele silniej jak w ludności. Najwięcej stosunkowo żydów bawi przy rodzinie bez żadnego innego zajęcia - liczba ich wynosi 53 %, kiedy u katolików wszystkiego czyni 31 % a w innych wyznaniach do 39 %. Natomiast żyjących z kapitału jest u żydów trzy razy mniej jak u chrześcijan.

Porównywując nasze dane z Pesztem, znajdujemy przyprowadziwszy daty do jednostajności:

zajętych przy przemyśle	w Peszcie	17.19 %	w Krakowie	11.7
" handlu i przewozie	"	6.1 %	"	7.7
" zawodach wolnych	"	4.18 %	"	4.9
" służba i wyrobnicy	"	22.73 %	"	20.3
" uczniowie	"	11.63 %	"	11.9
" członkowie rodzin	"	35.66 %	"	38.9
" inne zajęcia	"	2.47 %	"	4.6

Skład ludności co do zajęcia jest więc u nas podobny jak w Peszcie - jednakże w Peszcie jest więcej osób zajętych przy przemyśle i to najważniejsza, najbardziej wybitna różnica. Następnie w Peszcie jest liczonych 3 % więcej wyrobników i sług. Peszt posiada bardzo wiele ludności tej kategorii, a jakkolwiek Kraków ma także znaczną liczbę sług, ale przecie nie dorównywa Pesztowi w tym względzie. We wszystkich innych kategoriach zajęć Kraków ma większą stosunkowo ludność; mianowicie zaś w handlu, gdzie u nas jest 1 % więcej ludności, oraz do rodzin zalicza się także prawie 3 % ludności więcej w Krakowie jak w Peszcie.

Porównanie z Warszawą przeprowadziliśmy nieco bardziej szczegółowo

Tablica XLV.

Rodzaj zajęcia	Ludność cywilna		Na 100 ludności	
	Warszawa	Kraków	Warszawa	Kraków
Duchowni	714	958	0,19	1,60
Nauczyciele	3257	709	0,86	1,19
Służba sanitarna	2308	181	0,61	0,30
Literaci i artyści	1433	271	0,38	0,45
Urzędnicy, adwokaci i notaryusze	6076	1359	1,61	2,27
Gospodarstwo	593	174	0,16	0,29
Budownictwo i inżynierya	4204	515	1,11	0,86

Górnictwo i wyroby z metalu	10517	741	2,77	1,24
Przemysł wyrobów z kamienia	637	81	0,17	0,14
Przemysł wyrobów z drewna	6661	606	1,76	1,01
Przemysł wyrobów żywności	4756	706	1,25	1,18
Wyroby tkackie, bielizna, zajęcia kob.	12341	2070	3,28	3,46
Wyroby ze skóry i papieru	13810	1093	3,64	1,83
Wyroby chemiczne	582	102	0,15	0,17
Wyroby z tytoniu	716	65	0,19	0,11
Zajęcia nieprodukcyjne	2018	166	0,53	0,28
Inny przemysł	2000	836	0,53	1,46
Handel	17570	3321	4,63	5,36
Pośrednictwo handlowe	2080	446	0,55	0,75
Przewóz	6024	633	0,59	1,06
Instytucje pieniężne	445	181	0,12	0,30
Służba	38738	7997	10,21	13,38

Wyrobnicy	15411	3589	4,06	6,01
Kapitałiści i emeryci	9418	1724	2,49	2,88
Uczniowie	3143	7120	0,83	11,91
Inne zajęcia	10140	863	2,67	1,14
Osoby przy rodzinie	203632	23273	53,69	38,93
Ogół ludności cywilnej	379224	59780	100	100

Porównywując najpierw zawody wolne, spotykamy w Warszawie nawet absolutną cyfrę duchownych niższą aniżeli w Krakowie, a cyfra względna w Warszawie nie dochodzi 1/5 procentu, gdy w Krakowie stanowi 1.6 %. Nauczycieli jest także w Krakowie stosunkowo więcej podobnie jak urzędników, do których w tem zestawieniu jest zaliczony i niższy personal służbowy. Służba sanitarna jest jednak w Warszawie liczniejsza, na co wpływa zapewne zamknięcie kariery urzędowej dla młodzieży. Ludzi zawodów wolnych jest w ogóle w Warszawie mniej, aniżeli w Krakowie. Do gospodarstwa w Krakowie liczy się bardzo nie wiele osób, ale nic dziwnego że w Warszawie jako większem jeszcze mieście stosunkowo mniej osób wykazano z zajęciami rolniczemi. Zajęcia przemysłowe razem wzięte, stanowią w Warszawie 15.35, w Krakowie 11.7.

Warszawa zatem bardziej w tym względzie zbliża się do Pesztu aniżeli do Krakowa, a miasto nasze jeszcze ma od Warszawy o 4 % niższą ludność stosunkową w zawodach przemysłowych.

W Krakowie handlujących jest stosunkowo więcej, gdyż mała liczba ludności w zawodach przemysłowych sprawia, że są wyższe cyfry procentowe innych zawodów, jednakże przy przewozie Warszawa z rozwiniętym systemem kolei parowych i konnych oraz przy ruchu wielkim przejezdnych i towarów w kraju o rozwiniętym przemyśle wykazuje małą nadwyżkę 1/2 % wynoszącą.

Niezmiernie uderza w tem porównaniu dwóch miast przewaga w Krakowie uczniów i sług oraz wyrobników. Co do uczniów cyfry nawet absolutne są w Krakowie z górą dwa razy wyższe, na co wpływa ta okoliczność, że w Krakowie istnieje przymus

szkolny, i że w Warszawie z powodu trudności tawianych ucześnie do szkół publicznych, znaczna liczba młodzieży kształci się w domu lub za granicą.

Porównywując ludność miasta Krakowa z trzech ostatnich spisów 1857, 1869 i 1880 roku, otrzymujemy następujący wynik.

Tablica XLVI

Z a w o d y	1857	1869	1880
Duchowni	374	663	958
Urzednicy i sludzy w urzedacb	1044	773	1267
Wojskowi	24		50
Nauczyciele		532	709
Literaci i artyści	161	201	271
Adwokaci i Notaryusze	29	55	92
Służba zdrowia	150	257	181
Gospodarstwo wiejskie	223	277	260
Rybołówstwo i polowanie	17	10	11
Górnictwo, wyroby z metalu, drzewa i kamienia		1265	1428
Przemysł budownictwa i sztuki		646	515
Wyroby chemiczne, aptekarze, tytoń i środki pożywienia	2659	727	873

Przemysł tkacki		1500	2070
Wyroby skórzanе i papierowe		1792	2095
Inny przemysł			
Handel i pośrednictwo handlowe	1109	3157	3767
Przedsiębiorstwa przewozowe		586	633
Instytucje kredytowe		119	181
kapitałiści, właściciele domów, rent, emeryci	577	1656	1724
Służba osobista	1502	8179	7997
Wyrobnicy	1803	93	3589
Uczniowie		3247	7120
Członkowie rodziny	24538	24100	23273
Zakłady dobroczynne			543
Zarobek inny lub nieznanу			223
Miasto Kraków	34210	49835	59830

Tablica XLVII

Zawody	Ludność wg spisu			Na 100 mieszkańców		
	1857	1869	1880	1857	1869	1880

Wolne zawody	1782	2481	3528	5,2	5	5,9
Gospodarstwo	240	287	271	0,7	0,6	0,4
Przemysł	2659	5930	6981	7,8	11,9	11,7
Handel i pośrednictwo	1109	3157	3767	3,2	6,3	6,3
Przewóz i kredyt	-	705	814	-	1,4	1,3
Kapitałiści, emeryci	577	1656	1724	1,7	3,3	2,9
Służba osobista i wyrobnicy	3305	8272	11586	9,7	16,6	19,4
Uczniowie	-	3247	7120	-	6,5	11,9
Członkowie rodzin	24538	24100	23273	71,7	48,4	38,9
Inne zawody	-	-	766	-	-	1,3
Razem	34210	49835	59830	100	100	100

Zestawienie z r. 1857 obejmuje ludność prawną a nie obecną. Ludność obecna była wówczas wyższą o 7000 głów, ale obliczenia wszelkie były zastosowane do ludności prawnej - stąd pochodzi, że te wiadomości nie mogą być zupełnie dokładne, gdyż po części dotyczą nieobecnych. W każdym ze spisów następujących widoczne jest usiłowanie określenia bliżej stosunków zajęć - stąd ciągle umniejszanie się rubryki osób będących przy rodzinie na korzyść zajęć specjalnych. W r. 1857 rubryka osób przy rodzinie obejmuje niemal 3/4 ludności, w r. 1869 już niespełna połowę, a przy ostatnim spisie 38.9 %.

Podobnie w wykazie r. 1857 posiadamy tylko jedną rubrykę dla handlu i przemysłu; niema wcale rubryki nauczycieli, kiedy z ostatnich spisów posiadamy nieco pewniejsze dane. Wolne zawody razem wzięto we wszystkich spisach przedstawiają 5 % ludności, chociaż w r. 1880 cyfra prawie dobiega 6 %.

W poszczególnych rubrykach widoczny, jest ogromny wzrost osób stanu duchownego; gdy bowiem w r. 1857 wypadło na 1 osobę duchowną 91.5 osób, w r. 1869 spotykamy 1 osobę duchowną na 75, a w r. 1880 już tylko na 62.4 mieszkańców. Wzrost ten szybko przypisać należy powstaniu w ostatnich latach wielu nowych klasztorów.

Liczba. urzędników i sług w urzędzie wydaje się jak gdyby w r. 1869 była niezbyt dokładnie podana, tak wielka zachodzi różnica pomiędzy innemi spisami, a spisem r. 1869; dodać jednak wypada, że liczba urzędników potem jak Kraków przestał być siedzibą władz krajowych musiała się zmniejszyć i że terażniejszy nasz wykaz daje cyfrę o wiele wyższą, aniżeli wykaz komisji centralnej.

Do wojskowych u nas podanych zaliczono 44 z obrony krajowej, 3 wojskowych bawiących tu za urlopem, oraz 3 skazanych w domu karnym.

Podniesienie się dość znaczne liczby osób należących do zawodu nauczycielskiego jest naturalnym skutkiem wzrostu szkół ludowych i średnich, zwiększonej liczby profesorów na uniwersytecie, a wzrost ten nie przedstawia nic nadzwyczajnego. W r. 1869 wypadł 1 nauczyciel na 93.7 osób, teraz na 84.3.

Podobnie umiarkowanym jest wzrost literatów, artystów a także adwokatów i notaryuszów z ich urzędowymi pomocnikami. Nie zupełnie pewny jest wykaz służby sanitarnej. W r. 1869 oprócz pewnych kategorii osób tu należących jak lekarze, chirurdzy, akuszerki, była osobna rubryka innych osób, należących do służby sanitarnej, których liczba wynosiła 122. Byli to zapewne posługacze, którzy w naszym wykazie teraz zaliczają się do kategorii służących, stad pozorne zmniejszenie w naszym wykazie służby zdrowia. Odjąwszy tych 122 pozostałoby na r. 1869 - 135 a teraz 181.

Zawód gospodarski okazuje cyfry zbliżone i stosunkowy ubytek, gdyż przyrost ludności w innych działach jest znacznie wyższy.

Zajęcia przemysłowe w stosunku do ogółu ludności wzrosły w stosunku do r. 1857 ale od r. 1869 liczby stosunkowe przemysłowców pozostały bez zmiany, mimo że w cyfrach absolutnych przybyło ich z górą tysiąc. Rozpatrując pojedyncze działy spotykamy wszędzie przyrost od r. 1869 z jednym wyjątkiem działy inżynierii, przemysłu, budownictwa i sztuki - co zapewne pochodzi z innego systemu zaliczania, osób do tej kategorii należących. W innych działach jest wszędzie prawie wzrost jednostajny, a największy w krawieczyźnie i szewstwie.

Handel zajmuje teraz przeszło 3 razy tyle osób, jak w r. 1857, ale cyfry stosunkowe jak w r. 1869 i teraz wynoszą 6.3 %. Taka sama jednostajność zachodzi i w przedsiębiorstwach komunikacji i w zakładach kredytowych. Wiadomo, że w Krakowie w ciągu tego czasu liczba instytucji kredytowych zbiorowych nie uległa zmianie, a jeśli powiększał się zakres działania instytucji publicznych, to natomiast kilka prywatnych zakładów kredytowych przestało istnieć w tym czasie.

Stosunkowo do r. 1869 zmniejszyła się nieco liczba osób żyjących z kapitału, do których zaliczają się także emeryci.

Służbę osobistą bierzemy razem z wyrobnikami, gdyż prawdopodobnie częstokroć jedni muszą być brani za drugich i stąd pochodzą tak znaczne różnice w każdym ze spisów. Łącząc zaś obie cyfry, otrzymujemy stosunki bardziej zbliżone. Wzrost tej kategorii osób może odpowiadać wzrostowi miasta, tem bardziej, że klasa wyrobników w r. 1869 była zaliczona pomiędzy robotników przy specjalnych zawodach, a część zapewne znalazła miejsce pomiędzy służbą z braku osobnej rubryki dla wyrobników dziennych szukających zajęcia gdzie się takowe nadarzy, a zatem nie mogących być zaliczonymi do specjalnych zawodów. Ztąd też można przypuszczać, że stosunek służby i wyrobników do ogółu ludności nie musiał ulegać zmianie od 1869 do 1880 i że tylko system zaliczania sprowadza tu różnicę.

Uczniowie znacznie podnieśli się w liczbie, co pochodzi stąd, że przy ostatnim spisie do uczniów zaliczono uczniów szkół ludowych, czego pierwaj nie czyniono.

Ułomni.

Wykazv osób ułomnych w Krakowie, jakie podane zostały na podstawie ostatniego spisu przez komisję centralną statystyczną, okazały się błędne, gdyż przy bliższem rozpatrzeniu się uwidocznilo się, że ułomni nie byli zliczani wcale w paru dzielnicach, w innych zaś liczeni niedbale; wszyscy obłąkani, znajdujący się podówczas w szpitalu w liczbie 60, nie zostali wcale także porachowani. Z tych powodów daty poniżej podane ze spisu 1880 r. można uważać jako pierwszy raz dochodzące do wiadomości publicznej.

Tabl. XLVIII.

Wiek	Ciemni		Głuchoniemi		Głupowaci		Obłąkani		Razem ułomni	
	m.	k.	m.	k.	m.	k.	m.	k.	m.	k.
0-10	2	4	9	1	6	-	1	-	18	5
10-20	6	2	13	9	14	8	4	-	37	19
20-30	1	5	2	4	7	4	9	13	19	26
30-40	-	4	5	8	4	1	15	9	24	22
40-50	2	8	4	3	5	6	6	12	17	29
50-60	6	9	1	4	3	3	5	3	15	19
60-70	7	6	1	1	2	1	1	1	11	9
70-80	5	3	2	-	-	-	-	-	7	3

nad 80	4	2	-	2	-	-	-	-	4	4
niewiadomi	-	-	-	1	-	-	-	-	-	1
ogółem	33	43	37	33	41	23	41	38	152	137
Pochodzenie										
Kraków	19	31	25	24	32	17	12	15	88	87
Kraków p.	2	1	2	2	-	-	1	-	5	3
Biała	-	1	-	-	-	-	-	1	-	2
Bochnia	1	1	-	2	-	1	1	5	2	9
Brzesko	-	-	-	-	-	-	-	2	-	2
Brody	-	-	-	1	-	-	-	-	-	1
Brzeżany	-	-	1	-	-	-	-	-	1	-
Brzozów	-	-	1	-	-	-	-	-	1	-
Chrzanów	1	1	2	-	-	-	5	2	8	3
Dąbrowa	1	-	-	-	-	-	-	-	1	-
Gorlice	-	-	-	-	-	-	1	1	1	1
Grybów	-	-	-	-	-	-	1	2	1	2
Jarosław	-	-	-	1	-	-	-	-	-	1
Jasło	-	-	-	-	-	-	1	1	1	1
Krosno	-	1	-	-	-	-	-	-	-	1

Limanowa	-	-	-	-	1	-	1	-	2	-
Lwów	1	-	1	-	-	-	4	-	6	-
Łańcut	-	-	1	-	-	-	-	-	1	-
Myślenice	-	-	-	-	3	-	1	-	4	-
Nowy Sącz	-	1	-	-	1	-	1	1	2	2
Pilzno	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1
Przemyśl	-	1	1	-	-	-	-	-	1	1
Ropczyce	-	1	-	-	-	-	-	-	-	1
Rzeszów	-	-	-	-	1	-	1	-	2	-
Taropol	-	-	1	-	1	-	1	-	3	-
Tarnów	-	-	-	1	-	1	-	-	-	2
Wadowice	1	1	-	-	-	-	3	1	4	2
Wieliczka	1	-	1	-	-	-	2	1	4	1
Złoczów	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1
Żywiec	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1
Galicja	-	-	-	-	-	-	2	-	2	-
Bukowina	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1
Czechy	-	1	-	-	-	-	-	-	-	1
Morawa	-	-	-	-	-	1	-	1	-	2

Królestwo Polskie	5	2	-	-	-	1	2	1	7	4
Gubernia Wołyńska	-	-	-	-	-	-	1	-	1	-
Prusy	1	-	-	-	-	-	-	-	1	-
Niewiadome	-	-	1	2	2	2	-	-	3	4
Ogółem	33	43	37	33	41	23	41	38	152	137
Stan cywilny										
Wolny	10	17	30	22	38	20	26	16	104	75
Małżeński	18	10	5	5	2	2	14	18	39	35
Wdowi	5	16	2	4	-	-	1	4	8	24
Rozwiedziony	-	-	-	2	1	1	-	-	1	3
Ogółem	33	43	37	33	41	23	41	38	152	137

Daty są zestawione według wieku, pochodzenia i stanu cywilnego. Jakkolwiek liczby ogólne są tak małe, że nie można do ich rozkładu przywiązywać wielkiego znaczenia, to przecież zdają się wskazywać w jakim kierunku wiek oddziaływa na każdą z ułomności. Celem uwydatnienia tego wyniku zestawiamy ułomnych w 3 kategorie wieku, bez odróżnienia płci.

(Patrz Tablicę XLIX.)

Zestawienie to jest mimo małej liczby cyfr nader charakterystyczne.

U ciemnych liczba dotkniętych kalectwem z wiekiem wzrasta; jakoż ten rodzaj kalectwa rzadko dotyka ludność od urodzenia, ale jest ułomnością przychodzącą najczęściej po długiej pracy. Przeciwnie głuchoniemi ubywają z wiekiem, bo ten rodzaj kalectwa rzadko przychodzi w późniejszym wieku, podobnie jak głupowatość. Ludzie głuchoniemi i głupowaci przychodzi, na świat takimi, albo zostają nimi w skutek wypadków sięgających pierwszych lat po urodzeniu. W późniejszym więc wieku liczba osób podpadających tej ułomności musi umniejszać się. Natomiast obłąkani przedstawiają najwyższe cyfry w wieku dojrzałym, począwszy już od 20-60 r. życia.

Liczby stosunkowe na 10000 mieszkańców stwierdzają tem silnie zasadę, że ślepotą wzrasta z postępem lat, a różnice tak są tu wydatne, jak nie było można spodziewać się, zważywszy na tak małą liczbę podanych faktów. Podobnie i dla obłąkanych na wiek średni przypada najwyższa cyfra, a byłaby ona jeszcze wybitniejszą, gdybyśmy brali po 20 lat naraz, gdyż okazałoby się, że najniebezpieczniejsze lata dla tej choroby są pomiędzy 20 a 40 r. życia, na te bowiem lata przypada w Krakowie 46 obłąkanych z ogólnej liczby 79.

Również widocznie ułomność ta przypada rzadko w późnym wieku, ani też obłąkani nie dożywają późnego wieku, gdyż ich prawie niema po wyżej lat 60.

Natomiast cyfry te nie stwierdzają zasady zmniejszania się głuchoniemych z postępem lat; przeciwnie okazują one i tu powolny, ale widoczny postęp.

U głupowatych stosunki względne są zupełnie zbliżone do tych, jakie widzimy u obłąkanych.

Co do pochodzenia ułomnych, jeśli wyłączymy szpital obłąkanych, uderza szczególnie to, że kalectwem są dotknięci po większej części ludzie miejscowego pochodzenia. Najmniej to wybitnie występuje przy ciemnych, ale i tu zawsze prawie dwie trzecie chorych (50 na 76) jest urodzonych w Krakowie. Z innych stron pochodzący nie przedstawiają wybitnego kierunku pochodzenia: przeciwnie pochodzą z różnych stron, ale zewsząd pojedynczo. Przypisać to można tej okoliczności, że podpadający podobnym ułomnościom nie przenoszą się z miejsca na miejsce, tylko część ciemnych i obłąkanych przybywa ta szukać pomocy lekarskiej. Zakładu dla głuchoniemych Kraków nie posiada.

Podobnie jak w stosunkach wieku, także i pod względem stanu cywilnego okazuje się różny wpływ ułomności na życie ludzkie. Ciemnota przychodzi z wiekiem, stąd też dolegliwości tej podpada większa liczba osób w stanie małżeńskim i wdowim, aniżeli w stanie wolnym. Na 10000 osób każdego stanu przypada ciemnych stanu wolnego 7,3, stanu małżeńskiego 15, stanu wdowiego 50,3. Przeciwnie mało bardzo osób głuchoniemych lub głupowatych wchodzi w związki małżeńskie. Na 79 głuchoniemych było 52 wolnych, na 64 głupowatych było 58 wolnych. U obłąkanych stosunek znowu ulega zmianie: na 10000 osób każdego stanu przypada na wolnych i 11,4, na małżonków 17,1, na stan wdowi 11,9. I tu bowiem przechodzi się do życia w wieku średnim zupełnie zdrowym, a choroba dotyka ludzi w sile wieku będących. Wielu więc z nich może przejść do stanu małżeńskiego i dopiero później popaść w chorobę, chociaż może jej zaród wynoszą z nieporządków odnoszących się do poprzedniego stanu.

W stosunku do zajęć mamy wykazanych specjalnie jedynie obłąkanych ze szpitala. Na 60 osób tam umieszczonych było: 3 zakonnice, 6 osób ze stanu urzędników, 8 ze stanu rolników, a 13 ze stanu wyrobników i to przeważnie kobiet. Inne zawody nie dają cyfr znaczniejszych. Uderza tu wielka stosunkowo liczba wyrobników, co przypisać można prawdopodobnie stanowi nędzy i niezadowolenia w jakim ci ludzie żyją - a może będzie to wpływ oddawania się pijaństwu i innym nałogom. Wyrobnicy i gdzieindziej często popadają w obłąkanie.

Tabl. XLIX.

Wiek	Ciemni	Głuchoniemi	Głupowaci	Obłąkani	Na 10000 mieszkańców			
					Ciemni	Głuchoniemi	Głupowaci	Obłąkani
0-30	20	38	39	27	5,5	10,4	10,7	7,4
30-60	29	25	22	50	14,9	12,9	11,8	25,7
nad	27	7	3	2	67,0	17,3	7,4	4,9

60								
razem	76	70	64	79	12,9	11,8	10,8	13,4

Tabl. L

Stan cywilny	Ciemni		Głuchoniemi		Głupowaci		Oblężani	
		Na 10000		Na 10000		Na 10000		Na 10000
wolny	27	7,3	52	14	58	15,7	42	11,4
małżeński	28	15	10	5,4	4	2,1	32	17,1
wdowi	21	50,3	8	19,1	2	4,8	5	11,9
rozwódziony								
Razem	76	12,9	70	11,8	64	10,8	79	13,4
